

מעריך שיעור בגישת המיזוג

שיעור מיזוג
 1. יצירת עניין
 2. חשיבה פעילה
 3. חשיבה על חשיבה
 4. העברה ויישום

נושא השיעור: סיפור המרגלים (במדבר י"ג-י"ד)
מיומנות החשיבה: הערכת המהימנות של מקורות מידע
המקצוע: תנ"ך **כיתה:** ד'-ה'

מטרות השיעור	
<p>מבחינת מיומנויות החשיבה</p> <p>הילדים ילמדו כיצד לשפוט דיוק ומהימנות של מקורות מידע, יבחנו מהימנות של תצפית וישוו בין מקורות כתובים.</p>	<p>מבחינת הנושא הנלמד</p> <p>התלמידים ילמדו על סיפור שליחתם של 12 המרגלים לתור את הארץ, על הדיווחים השונים של המרגלים ועל חטא העם שבגללו נגזר על דור המדבר למות שם ולא להיכנס לארץ.</p>
שיטות ועזרים	
<p>מבחינת מיומנויות החשיבה</p> <p>התלמידים יגבשו מפת חשיבה להערכת מהימנות הדיווח של המרגלים, על סמך מפת החשיבה (בפרק זה) להערכת המהימנות של תצפית. הם גם ישתמשו במארגן חשיבה גרפי לקביעת הדיוק של תצפית ובעזרתו יענו על השאלות שבמפה ויקבעו את מידת מהימנות הדיווח של המרגלים.</p>	<p>מבחינת הנושא הנלמד</p> <p>במדבר, פרקים י"ג-י"ד. רשימת האירועים המתוארים בסיפור.</p>

מהלך השיעור

יצירת עניין
 1. חשיבותה של המיומנות
 2. מהלך החשיבה (כיצד חושבים?)
 3. חשיבות הנושא הנלמד

1. יצירת עניין בנושא הנלמד ובמיומנות החשיבה

- מה משותף לשלושת המקרים האלה?
 – רציני לנסוע לחופשה ביוון וחיפשי מידע על הארץ והיכן כדאי לבקר בה.
- הייתי חולה וביקרתי אצל הרופא. הוא אבחן את מחלתי ונתן לי תרופות.
- קראתי בעיתון ביקורת על מופע, קניתי כרטיסים והלכתי לצפות בו.
- תשובות אפשריות של תלמידים: איננו יכולים למצוא בעצמנו את כל המידע הדרוש לנו. כאשר אנו זקוקים למידע, אנו משיגים אותו באמצעות שיחות עם אנשים, עיתונים, ספרים, הטלוויזיה ובאמצעות גורמים אחרים.
- האם תוכלו להיזכר במידע שקיבלתם מאנשים או במידע שהגיע אליכם ממקורות אחרים? צפויות תשובות שונות.

- **אנו לומדים דברים רבים מאחרים. הרי לא נוכל לדעת הכול רק באמצעות הניסיון האישי שלנו או הידע שצברנו בעצמנו. לכן, פעמים רבות אנו מסתמכים על מידע שמועבר לנו מאחרים. כלומר, אנו מסתמכים על "מקורות מידע" (כתבו "מקורות מידע" על הלוח).**
- נסו למנות כמה מקורות מידע. למשל: מורים, הורים, חברים, אנשים המופיעים בתוכניות טלוויזיה, פרסומות, זבנים, ספרים, אנציקלופדיות, עיתונים ועוד.**
- **לעתים, המידע שאנו מקבלים מאחרים הוא נכון ומדויק. אבל לפעמים אנו מקבלים מידע שגוי או מידע המושפע מדעות אישיות של מקור המידע, כלומר, מידע מוטה. לכן, כאשר אנו מסתמכים על מידע שקיבלנו ממקורות שונים, עלינו לוודא שהוא אכן אמיתי ומדויק.**
- **האם תוכלו להיזכר במקרים שבהם קיבלתם מידע ממישהו ואחר כך התברר לכם שהיה זה מידע שגוי? בקשו מהתלמידים להעלות כמה דוגמאות.**
- **איזו השפעה הייתה לעובדה שהמידע היה שגוי? מה היו התוצאות של קבלת המידע השגוי?**
- תשובות אפשריות של תלמידים: בגלל מידע שגוי גיבשנו דעה מסולפת על אדם כלשהו או בנושא זה או אחר; בגלל מידע מוטעה לא הצלחנו לבצע משימה שהוטלה עלינו, וכו'.**
- **נחזור לרגע לשאלה הראשונה ששאלנו: תארו לעצמכם שמישהו אמר לכם היכן וכיצד לטייל ביוון. מה תרצו לשאול (אותו ואת עצמכם) כדי לדעת האם המידע שהוא העביר לכם נכון ומדויק? או במילים אחרות, כדי לקבוע האם הוא "מקור מידע מהימן" (כתבו "מקור מידע מהימן" על הלוח).**
- שאלות אפשריות: האם הוא ביקר ביוון בעצמו? האם הוא שאב את המידע מתוך ספר או ממודעת פרסומת? האם הוא בעל זיכרון טוב? האם אנו סומכים על טעמו?**
- **האם די במתן תשובה לאחת משאלות אלה? למשל, אם נגלה שהמספר אכן ביקר ביוון, האם עובדה זו כבר הופכת את המידע שהוא מוסר למהימן?**
- תשובה צפויה: לא. ייתכן שאין לו זיכרון טוב, ייתכן שביקרו ביוון נערך מזמן ומאז חלו שינויים והמידע שלו כבר אינו מעודכן, וכו'.**
- סכמו על הלוח או באמצעות כרזה את ה"מוקשים" האפשריים בהסתמכות על מידע.**

ממה יש להיזהר כאשר מסתמכים על מקורות מידע?

1. **אנו מקבלים מידע ממקורות שונים מבלי לבדוק את מהימנותם.**
2. **אנו בודקים רק חלק קטן מן ההיבטים הרלוונטיים ועל פיהם אנו מחליטים האם מקור המידע מהימן או לא.**

- **עד ראייה הוא מקור מידע מסוג מיוחד. אם נדמה את העברת המידע לשרשרת, הבנויה חוליות רבות, עד הראייה (או עד השמיעה) הוא החוליה הראשונה בשרשרת, הוא הקרוב ביותר למידע, והדיווח שלו מבוסס על התבוננות (או שמיעה) ישירה.**
- **האם רצוי להאמין לדיווח ממקור ראשון? ייתכנו תשובות שונות, ביניהן: מי שרואה במו עיניו נוטה לזכור היטב. יחד עם זאת, עדי ראייה גם עלולים להיות מקורות מידע לא מהימנים. תנאי התצפית, השימוש במכשירים לשיפור הראייה, ציפיות הצופה בקשר למה שהוא עומד לראות ומועד רישום הדו"ח על מה שנראה – כל אלה וגורמים נוספים משפיעים על רמת המהימנות של המידע המדווח.**

• אילו שאלות כדאי לשאול עד ראייה לתאונת דרכים, כדי לקבוע את מידת המהימנות של הדיווח שלו?

תשובות אפשרויות: היכן היית בזמן התאונה? עד כמה קרוב היית למקום ההתרחשות? מה היו תנאי התאורה במקום?

• ולשם השוואה, ערכו רשימה נוספת של שאלות, לבדיקת מהימנות הדיווח על אותה תאונה כפי שנמסר בעיתונים.

תשובות אפשריות: מניין קיבל הכתב את המידע על התאונה? האם הוא מכיר מישהו מבין המעורבים בתאונה? האם הוא עצמו נכח באירוע? האם הוא מוסר את כל הפרטים שהיו ידועים לו? כמה זמן עבר מאז התרחשות התאונה ועד לפרסומה בעיתון?

• נערוך עתה רשימת שאלות שאפשר לשאול ביחס לדיווח על תצפית כלשהי, על מנת להחליט האם הדיווח מהימן. מה צריך להיות ברשימה?

רשמו על הלוח הריק כותרת למפת החשיבה: "קביעת המהימנות של תצפית כמקור מידע".
אספו שאלות מהתלמידים והציעו שאלות בעצמכם, כך שתתקבל המפה שלפניכם:

קביעת המהימנות של תצפית כמקור מידע

1. באיזו תצפית מדובר? (תארו זאת בכמה מילים)

- תאריך התצפית:
- מקום התצפית:

2. ניתוח תכונות הצופה:

- האם יש לו רקע מתאים?
- האם יש לו הכשרה לביצוע תצפית מסוג זה?
- האם הוא מהימן בדרך כלל?
- האם מצבו הגופני והנפשי מאפשר תצפית? (יכולת ראייה, יכולת ריכוז וכו')
- האם הוא אובייקטיבי? (ציפיות, נקודת מבט, אינטרס אישי)

3. אופן ניהול התצפית:

- האם משך התצפית היה ארוך דיו?
- האם מיקום הצופה ותנאי הצפייה אפשרו תצפית נוחה? (קרוב למקום, ללא מחסומים והפרעות)
- האם הייתה תצפית חוזרת?
- האם הצופה נעזר בציוד מיוחד לשם ביצוע התצפית?
- אם כן, האם הציוד התאים למשימה? (עוצמה, דיוק, מצב הציוד)
- כיצד הופעל הציוד?

4. ניתוח הדיווח על התצפית:

- כמה זמן אחרי התצפית נערך הדיווח?
- האם הדיווח כולל עדויות? (שרטוטים, תצלומים, דיאגרמות)
- האם הממצאים מתוארים באובייקטיביות? (האם יש הפרדה בין עובדות לבין פרשנות?)
- האם נעשה שימוש במונחים מקצועיים או מיוחדים אחרים?

5. האם נבדקו ראיות ממקורות אחרים?

- האם יש חיזוק לתצפית ממקורות אחרים, בלתי תלויים?
- האם המקורות האחרים מחלישים את ממצאי התצפית?

6. בהתבסס על היבטים אלה, האם התצפית מהימנה?

מפת חשיבה לקביעת מהימנות תצפית כמקור מידע

- בשיעור זה נתמקד בדיון על מידע שהושג באמצעות תצפית מיוחדת – באמצעות ריגול. מיהו מרגל? אילו מרגלים אתם מכירים? תשובות אפשריות: אלי כהן, מרדכי וענונו, מרכוס קלינגברג, ג'ון פולארד, אפשר גם דמויות בדיוניות ידועות.
- מי שולח מרגלים ומדוע? תשובות אפשריות: מדינות אוספות מידע על אויביהן מבית ומחוץ; חברות תעשייתיות אוספות מידע על חברות מתחרות.
- אילו סוגי מידע אוספים מרגלים? תשובות אפשריות: מידע מדיני, צבאי, טכנולוגי, תעשייתי.
- כיצד משיגים המרגלים את המידע? תשובות אפשריות: תצפית, גניבת מסמכים, קריאה במקורות גלויים, שיחות עם אנשים.
- עבדו בזוגות: קראו את פרקים י"ג-י"ד בספר במדבר. רשמו את השתלשלות העניינים המתוארים בסיפור בראשי פרקים. בקשו מכל זוג לדווח על נקודה או שתיים מתוך המסופר בפרק, על פי הסדר. רשמו את השתלשלות המאורעות על הלוח בהתאם לדיווחי התלמידים ועל פי האיור שלהלן.

תמצית השתלשלות העניינים בפרקים י"ג-י"ד

פרק י"ג

1. ה' מצווה על משה לשלוח מרגלים לתור את ארץ כנען.
2. משה בוחר אנשים נבחרים משנים-עשר השבטים.
3. משה מצווה עליהם:
 - לסקור את הארץ על אזוריה השונים
 - לסקור את האוכלוסייה היושבת בארץ
 - לבדוק את מצב הערים והביצורים
 - לבדוק את פרי הארץ ואת גידוליה.
4. המרגלים יוצאים לתור את הארץ.
5. המרגלים רואים בה ענקים.
6. המרגלים אוספים מפרי הארץ: אשכול ענבים, רימונים ותאנים.
7. לאחר 40 יום, המרגלים שבים אל מחנה העם ומתייצבים לפני משה.
8. המרגלים מספרים על קורותיהם בארץ וטוענים שלא ניתן לכבשה.
9. כלב בן-יפונה (אחד המרגלים) טוען שניתן לכבוש את הארץ.
10. מתפתח ויכוח בנושא בין המרגלים לבין עצמם.

פרק י"ד

11. העם מתייבש ומבקש את מותו במדבר או שיוחזר למצרים.
12. כלב בן-יפונה ויהושע בן-נון מפצרים בעם שלא יאבד את אמונו באל.
13. העם מתכוון, בתגובה, לרגום אותם באבנים.
14. כבוד ה' נראה באוהל מועד.
15. האל מאיים להשמיד את העם, אך משה מבקש רחמים.

- 16. האל מקבל את בקשתו של משה, אך מעניש את העם: דור המדבר ימשיך בנדודיו 40 שנה, ורק אחר כך יורשו בניו לרשת את הארץ.
- 17. המרגלים שהוציאו דיבת הארץ מתים במגיפה.
- 18. העמלקי והכנעני תוקפים את בני ישראל ומכים בהם עד חרמה.

2. חשיבה פעילה

• עבדו עם שכנכם וקבעו: באיזה מקור מידע מדובר בפרק?

תשובה: מדובר בדיווח על תצפית. יש להבדיל בין העדויות של עשרת המרגלים לבין הדיווח המתקן של יהושע בן-נון וכלב בן-יפונה (שני מקורות שונים).

• אילו סוגי שאלות תוכלו להציע ביחס לדיווח על התצפית?

חשוב להבחין בין שאלות המתייחסות לצופים (המרגלים), לאופן ניהול התצפית ולדיווח. רשמו כותרות אלה על הלוח. יש להבחין גם בין הדיווח הראשון – למשה, והדיווח השני – לעם.

• שוחחו עם שכנכם וחשבו אילו שאלות תוכלו לשאול כדי לגלות האם המרגלים היו מקור מידע מהימן. אל תשכחו להתייחס לכל סוגי השאלות שמנינו. תוכלו להיעזר בשאלות שבמפת החשיבה כלשונן, או להתאימן לסיפור שלפנינו.

בקשו מכל זוג לתרום שאלה או שתיים, ושבצו אותן בעזרת התלמידים על הלוח, מתחת לכותרת המתאימה – שאלות המתייחסות לצופים (המרגלים), שאלות המתייחסות לאופן ניהול התצפית ושאלות המתייחסות לדיווח.

• ננסה לענות על השאלות על פי מפת החשיבה שבנינו יחד. נרשום את השאלות במארגן החשיבה הגרפי מתחת לכותרת "שאלות על מהימנות". לאחר עיון בטקסט ובפירושים, התשובות תירשמנה בקצרה במארגן הגרפי, מתחת לכותרת "ממצאים".

חפשו יחד עם התלמידים ממצאים לשתי השאלות הראשונות, והדגימו את השימוש במארגן החשיבה הגרפי (ראו דוגמה). לאחר מכן הנחו את התלמידים להמשיך לעבוד בזוגות. בשעה שהתלמידים עובדים, עברו ביניהם וודאו – שהם מעתיקים את השאלות אל המקום המתאים במארגן הגרפי; שהם מעיינים בטקסט על מנת למצוא את התשובות לשאלות (ממצאים); שהם רושמים את הממצאים מול השאלות במארגן הגרפי; ושהם רושמים בטור השמאלי האם המידע תומך במהימנות מקור המידע (+), מחליש אותה (-) או שאי אפשר לקבוע זאת(!).

• כל זוג ימלא את מארגן החשיבה הגרפי.

להלן מארגן חשיבה לקביעת הדיוק של תצפית, מלא בחלקו*:

קביעת הדיוק של תצפית		
1. תיאור המקור והתצפית:		
המקור: 12 המרגלים		
משימת הריגול: להביא מידע על ארץ כנען (ליתר פירוט: על הנגב ועל ההר [י"ג 17]) ולבדוק תנאים פיזיים ופוריות הארץ [י"ג 18-20], סוג האוכלוסייה [י"ג 18]; מצב הביצורים [י"ג 19]; להביא הוכחות למהימנות הדיווח [י"ג 20].		
+/-	ממצאים	שאלות על מהימנות
2. תכונות הצופים:		
+	"איש אחד איש אחד למטה אבותיו (י"ג 2) – כלומר, נציגי השבטים שנבחרו על ידי משה.	מי היו המרגלים

+/ -	ממצאים	שאלות על מהימנות
+	"כל נשיא בהם" (י"ג 2). נשיא = אדם מובחר, המתאים לשליחות המסוכנת והמגוונת, שהעם מייחס חשיבות לדבריו.	האם היו למרגלים הכישורים למשימה? המתאימים
?	לא ידוע על מגבלות (פיזיות או אחרות).	האם היו למרגלים מגבלות ביכולת הצפייה?

* ראו מארגן חשיבה גרפי מלא בסוף הפרק.

מארגן חשיבה זה מטפל ברוב הנקודות שעשויות לעלות במסגרת בחינת מהימנות הדיווח של המרגלים. כאשר התלמידים מסיימים את העבודה על המארגנים הגרפיים, בקשו מהם לסכם מה דעתם על מהימנות הדיווח של המרגלים. בדיון זה ייתכנו דעות שונות. הקפידו לבקש מהתלמידים לנמק את דבריהם ולהסתמך על מה שרשמו במארגנים שלהם. רשמו על הלוח את דברי התלמידים בסעיף המתאים.

• אילו הייתם משה רבנו, האם הייתם נוהגים אחרת באשר לבחירת המרגלים, או להוראות הריגול, או לדרך קבלת הדיווח, או ביחס לכל גורם אחר? שוחחו על כך עם שכנכם.

• מה אנו יכולים ללמוד על דיווחים של עדי ראייה?

תשובות אפשריות: אפילו כאשר שולחים אנשים מהימנים ביותר – יש חילוקי דעות, עולים אינטרסים שונים, לא תמיד אפשר לסמוך על דעת הרוב.

• במהלך השיעור התרכזנו בשאלה מה אנו חושבים על רמת המהימנות של המרגלים, לפי העדויות שאנו מוצאים בכתובים. אם נשים לב, נראה שגם הדמויות בפרקים הנידונים הביעו את דעתם על מידת המהימנות של המרגלים.

העם – מבקש לשוב מצריימה (י"ד 1-4). כלומר, הוא משתכנע מדברי המרגלים ומקבל את עדותו כמהימנה. **משה** – מאמין לדיווח של יהושע בן-נון ושל כלב בן-יפונה ומנסה לדבר על לב העם שלא לחזור למצרים (י"ד 5). **המספר** – דוחה את גרסת המרגלים וקובע מפרשות שהיא אינה נכונה: "ויציאו דיבת הארץ רעה" (י"ג 32, י"ד 36).

• מהו, לדעתכם, מוסר ההשכל של הסיפור?

תשובות אפשריות: המרגלים התגלו כמקור מידע שמהימנותו משתנה על פי האינטרס של המקור. לדיווח אובייקטיבי עשויות להיות פרשנויות שונות ומנוגדות; אינטרסים גורמים לאנשים לשנות את אופן הסתכלותם על עובדות, ועוד.

לאירוע הייתה השפעה מכרעת על גורל העם: הדיווח עצמו ואופן התגובה של העם לדיווח הביאו עליו עונש כבד ביותר, שכן העם נאלץ לשבת במדבר עוד 40 שנה (י"ד 31-35). מסקנת הסיפור היא שהעם שאתו מגיע משה אל הארץ – דור המדבר – אינו מוכן עדיין לרשת את הארץ ורק הצעירים (מתחת לגיל 20, י"ד 29), שיגדלו חופשיים במדבר, יאמינו ביכולתם לכבוש את הארץ ולכן יצליחו במשימה זו.

כדאי להתעכב בפירוט על תגובת העם (י"ד 1-4), תגובת משה ואהרן (י"ד 5), תגובת אלוהים (י"ד 11-12, 20-36), ועל העונש למרגלים (י"ד 37-38) והעונש לעם (להישאר במדבר ולהיכשל במלחמה בעמלקי כי ה' לא עמם) (עד סוף הפרק).

כאן המקום להתעכב על הביטוי "דור המדבר" ועל השימוש המקובל בו.

3. חשיבה על חשיבה (מטאקוגניציה)

דיון מטאקוגניטיבי

1. זיהוי המיומנות
2. זיהוי שלבי התהליך
3. תפקיד וחשיבות כל שלב
4. הערכת החשיבה: האם מהלך החשיבה היה יעיל? האם ניתן לשפרו? איך תעשו זאת בעתיד?

• באיזו מיומנות חשיבה עסקנו בשיעור זה? הערכת המהימנות של תצפית כמקור מידע.

• מהם שלבי החשיבה שביצעתם על מנת לקבוע האם המרגלים היו מקור מידע מהימן?

במהלך החשיבה עברנו שלבים רבים, ולכן יש כאן הזדמנות לא להסתפק רק בשלבי העבודה הטכניים – כמו לומר

ש"השתמשנו במפת החשיבה" או "רשמנו במארגן" או "רשמנו סימן + " או "חיפשנו בפרק עדויות למהימנות המרגלים" – אלא לשחזר את שלבי החשיבה בפירוט: תחילה זיהינו את המשימה שלפנינו – הערכת המהימנות של דיווח על תצפית (וזו משימה שונה מהערכת המהימנות של מקור מידע כתוב!); אחר כך העלינו שאלות רלוונטיות לבחינת המהימנות של המרגלים (אלו הן שאלות ספציפיות למקרה זה, שנגזרו מהשאלות הכלליות שבמפת החשיבה הכללית); בשלב הבא יצרנו מפת חשיבה למקרה שלפנינו, על ידי סיווג השאלות לקבוצות; בהמשך חיפשנו עדויות שיחזקו או יפריכו את מהימנות המרגלים כמקור מידע; ביחס לכל עדות שמצאנו ניסינו לקבוע האם היא מחזקת את מהימנות המרגלים או מערערת אותה. בסיום התהליך בחנו את כל הממצאים וניסינו לגבש הערכה מסכמת על מהימנות הדיווח של המרגלים.

• האם דרך זו להערכת המהימנות של דברי המרגלים טובה יותר מהדרך שבה העם קיבל את דבריהם?

תשובות אפשריות: כן, כי זה עוזר לגלות האם להאמין להם; כן, כי אם איננו שואלים שאלות שמטרתן לברר את מהימנות מקור הדיווח, אנו עלולים שלא לשים לב למשמעות חילוקי הדעות בין המרגלים. אנו גם עלולים שלא לשים לב שהדוברים מנסים לשכנע אותנו במשהו.

• מה תעשו כדי לקבוע האם מישהו שאינכם מכירים ואשר נותן לכם מידע, הוא מקור מידע מהימן?

התשובות צריכות לכלול: אשאל את האדם מניין הוא יודע מידע זה; נשאל אנשים אחרים האם הם חושבים שהאדם שסיפק את המידע הוא מקור מידע מהימן (רקע, מומחיות, הטיות, ניסיון במתן מידע בעבר וכו'). ננסה לגלות האם אנשים אחרים, שקיבלו את המידע ממקור אחר, חושבים כמוהו, ועוד.

4. העברה ויישום של מיומנות החשיבה

העברה ויישום מידיים

• חשבו על תצפית שבה כל הכיתה הייתה נוכחת – למשל, תצפית על מריבה, על אירוע ספורטיבי, על אירוע חברתי וכדומה. כל זוג ידווח על התצפית, ושאר התלמידים יעריכו את באיזו מידה הזוג המדווח הוא מקור מידע מהימן.

השוו את הדיווחים השונים וקבעו האם הם דומים. אם אינם דומים – אילו תכונות של התצפית או הדיווח גרמו להבדלים ביניהם?

• חשבו על מוצר שאתם רוצים לקנות. באילו מקורות מידע תוכלו להשתמש כדי לקבל את המידע המהימן ביותר על המוצר? אם התלמידים יציעו עיתוני צרכנות, שאלו אותם מדוע הם מתייחסים אליהם כאל מקור מידע מהימן.

רענון בשלב מאוחר יותר במהלך שנת הלימודים

• כאשר תלמדו נושאים אחרים, למשל בשיעורי מולדת וחברה, הראו לתלמידים תמונות ושאלו אותם כיצד יחליטו האם התמונות הן מקור מידע מהימן בנושא. יש לפרט ולהסביר שתמונות הן מקרה מיוחד של תצפית: יש להבחין בין תצלומים, ציורים, רישומים, הדבקות וקולאז'ים, ולהיות מודעים לכך שלכל סוג תמונה שכזה יש ההטיות שלו. תצלומים, למשל, משתנים בהתאם לנקודת המבט של המצלם, לאפקטים הטכניים של הצילום; רישום משתנה בהתאם ל"כתב היד" של המצייר, שיכול להעביר התרשמות ייחודית לנושא המצויר; לכן, כשהתמונות הן מקור מידע חשוב לשאל: מי יצר אותן? האם נעשה עיבוד מסוג כלשהו לתמונה? ועוד.

פעילות אמנותית (הצעה)

בקשו מהתלמידים להמחזיז את סיפור המרגלים, תוך התייחסות לנושא מהימנות הדיווח שלהם. למשל, תארו שיחה בין שניים מהמאזינים לדיווח – כשהאחד מטיל ספק ושואל שאלות, והשני מאמין לכל מילה בדיווח. ניתן גם לצייר סצינות מהסיפור (תמונת "כרמל מזרחי", וכו'). אפשרות נוספת: לבקש מהתלמידים לחבר סיסמת פרסומת לארץ-ישראל או תשדיר שירות שמטרתו לשכנע את בני ישראל שכדאי להגיע אל הארץ ולהשתקע בה.

הערכת החשיבה של התלמידים

כדי להעריך את חשיבת התלמידים, ניתן להשתמש בדוגמאות של ההעברה המיידית. דוגמה טובה במיוחד היא זו של דיווח על תצפית שהתלמידים לקחו בה חלק. ניתן להשוות באילו פריטים ממפת החשיבה משתמש התלמיד לפני השיעור ובאילו הוא משתמש לאחריו, כדי לגלות עד כמה התקדם ברכישת מיומנות חשיבה זו.

ממדי הערכה כזו יהיו: שימוש **במספר ניכר** של פריטים ממפת החשיבה; שימוש **נכון** בפריטים השונים; שימוש בפריטים שהם **רלוונטיים** למקרה; **הערכה נכונה** של תרומת המידע הנאסף להערכת מהימנות המקור; הצעות ויוזמות לשיפורים ותוספות במפת החשיבה.

להלן מארגן חשיבה (מלא) לקביעת הדיוק של תצפית.

קביעת הדיוק של תצפית	
1. תיאור המקור והתצפית:	
המקור : 12 המרגלים	
משימת הריגול: להביא מידע על ארץ כנען (ליתר פירוט: על הנגב ועל ההר [י"ג 17]) ולבדוק תנאים פיזיים ופוריות הארץ [י"ג 18-20], סוג האוכלוסייה [י"ג 18]; מצב הביצורים [י"ג 19]; להביא הוכחות למהימנות הדיווח [י"ג 20].	

-+ /	ממצאים	שאלות על מהימנות
2. תכונות הצופים:		
+	"איש אחד איש אחד למטה אבותיו (י"ג 2) – כלומר, נציגי השבטים שנבחרו על ידי משה.	מי היו המרגלים?
+	"כל נשיא בהם" (י"ג 2). נשיא = אדם מובחר, המתאים לשליחות המסוכנת והמגוונת, שהעם מייחס חשיבות לדבריו.	האם היו למרגלים הכישרים המתאימים למשימה?
?	לא ידוע על מגבלות (פיזיות או אחרות).	האם היו למרגלים מגבלות ביכולת הצפייה?
?	קשה להעריך.	האם תנאי התצפית היו מוגבלים?
?	לא ידוע.	האם היו למרגלים דעות מוטות ביחס למשימה?
-	לעשרת המרגלים - לא ידוע. ליהושע ולכלב בן-יפונה היה אינטרס להוכיח שהארץ טובה ושהעם מסוגל לנצח את היושבים בה (י"ג 30, י"ד 7-9).	האם היו למרגלים אינטרסים?

3. ניהול התצפית:		
- / ?	נראה שלא. ייתכנו דעות שונות באשר לשאלה האם תצפית חד-פעמית היא בעייתית.	האם נערכו תצפיות חוזרות?
(+)	ימי ביכורי ענבים (פסוק 20) – כלומר, קיץ. זו עונה שבה אנשים נמצאים בחוץ, ולכן יקל יותר לצפות בהם ובמעשיהם.	מתי נערכה התצפית?
?	לא ידוע אם התערבו באוכלוסייה המקומית.	מה היו תנאי הצפייה?
?	40 יום (י"ג 25). ייתכנו דעות שונות לגבי השאלה האם זהו משך זמן ארוך, קצר או סביר ביחס למשימה.	מה היה משך התצפית?

4. הדיווח:		
דיווח ראשון (י"ג 27-29): המרגלים מדווחים למשה		
+	הדיווח נמסר מיד עם שובם של המרגלים לקדש במדבר פארן, במקום מחנה ישראל (י"ג 23).	כמה זמן לאחר ביצוע התצפית נמסר הדיווח?
+	יש עדויות לגבי חלק מהדיווח: פירות: ענבים, רימונים ותאנים (י"ג	האם יש עדויות לגיבוי הדיווח?

+/-	ממצאים	שאלות על מהימנות
	.23	
דיווח שני (31-33): המרגלים מדווחים לעם		
-/?	אחרי הדיווח למשה ולאחרון (כנראה זמן לא רב אחר כך).	כמה זמן אחרי ביצוע התצפית נמסר הדיווח?
-	א. הגזמות: "וכל העם אנשי מידות" (32); ב. שינוי עבודות מכוון (במקום "ארץ זבת חלב ודבש" - "ארץ אוכלת יושביה"); ג. "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" (33).	כיצד מתנסחים המרגלים?
-	כך. "ארץ אוכלת יושביה" (32). פוריות: הדבר עומד בסתירה לפירות שהביאו מהארץ. תנאי החיים והאקלים: לא סביר שיגדלו בה "אנשי מידות".	האם עולות סתירות בדיווח?
-	ק. הרוב (עשרה מרגלים) - "לא נכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו" (31). כלב בן-יפונה - "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה" (30). יהושע וכלב - "טובה הארץ מאוד מאוד. כי לחמנו הם" (י"ד 7-9).	האם מתגלים חילוקי דעות בין המרגלים?
5. השוואת הדיווח והעדויות למקורות מידע נוספים		
+	שמות ג' 8, 17: ה' מתגלה למשה בסנה הבוער ומבטיח לו להוציא את בני ישראל ממצרים לארץ זבת חלב ודבש.	א. "ארץ זבת חלב ודבש" (27)
+	יהושע י"א 21-22: תיאור ניצחונותיו וכיבושיו של יהושע ויבא יהושע בעת ההיא וייכרת את הענקים מן ההר מן חברון מן דבר מן ענב ומכל הר יהודה ומכל הר ישראל עם עריהם החרימם יהושע". מדווח: המספר הכולל-יודע, שמטרתו היא להוכיח את צדקת האל ומשה.	ב. "ילידי הענק ראינו שם" (28)
6. סיכום: מהימנות הדיווח של המרגלים		

-+ /	ממצאים	שאלות על מהימנות
	<p>חשוב להתייחס בנפרד למהימנות הדיווח הראשון ולמהימנות הדיווח השני.</p> <p>מהימנות הדיווח הראשון גבוהה: * המרגלים היו אנשים שנבחרו במיוחד למשימה והתאימו לה; הדיווח נמסר במועד סמוך לביצוע המשימה; הובאו עדויות לגבי פוריות הארץ; יש חיזוק לטענות בדבר פוריות הארץ וכוחו של העם היושב בה ממקורות נוספים. עם זאת, חסר מידע חשוב על אודות אופן ביצוע התצפית ועל אודות אפשרות קיומם של אינטרסים שהשפיעו על הדיווח.</p> <p>מהימנות הדיווח השני נמוכה. זאת בשל ההבדלים בין הדיווח הראשון והדיווח השני ולאור חילוקי הדעות בין עשרת המרגלים לבין יהושע בן-נון וכלב בן-יפונה. בבסיסו של ויכוח זה קיימים אינטרסים סותרים: עשרת המרגלים התרשמו כי העם היושב בארץ חזק, וביקשו לשכנע את העם שיהיה קשה מאוד לכבוש את הארץ. לצורך כך החליפו את הדיווח החיובי על פוריות הארץ בדיווח שלילי ומאיים ("ארץ אוכלת יושביה"), ומסרו תיאורים מוגזמים לעומתם, כלב בן-יפונה ויהושע בן-נון רצו לשכנע את העם בדעה ההפוכה – שאפשר לכבוש את הארץ.</p>	

* אפשר לסייג קביעה זו בכך, שגם בדיווח הראשון יש הגזמות ("ערים בצורות גדולות מאוד"). ואולם, זיהוי ביטוי זה כהגזמה, ולא כדיווח אובייקטיבי, כרוך בהכרה מעמיקה של לשון הסיפור המקראית. אין זו דרישה סבירה מתלמידים בכיתות ה-י' ועל כן לא התייחסנו להגזמות בדיווח הראשון.